Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

# OLIY MAJLISNING DAVLAT HOKIMIYATI TIZIMIDAGI O'RNI VA VAZIFASI

**Orifjonov Quvonchbek Orifjon o‘g‘li**
Namanagn davlat unversiteti
Yuridik fakulteti 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Pulatov Otabek**
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20351549

**Annotatsiya.** Ushbu maqola Oliy Majlisning O'zbekiston Respublikasi davlat hokimiyati tizimidagi o'rni va vazifalarini chuqur tahlil qiladi. Unda parlamentning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi hokimiyat faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiruvchi hamda xalq vakilligi institutini ta'minlovchi asosiy funksiyalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot Oliy Majlisning jamiyat hayotidagi demokratik tamoyillarni mustahkamlash, inson huquq va erkinliklarini himoya qilishdagi ahamiyatini yoritadi. Shuningdek, uning davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish va huquqiy davlat qurishdagi rolini baholaydi. Maqola Oliy Majlisning zamonaviy O'zbekistondagi siyosiy tizimning muhim bo'g'ini sifatidagi o'rnini asoslaydi.
**Kalit so‘zlar:** Oliy Majlis, Davlat hokimiyati, Parlament, Qonun chiqaruvchi hokimiyat, Nazorat funksiyasi, Vakillik organi, Huquqiy davlat, Demokratik islohotlar
**Abstract**.This article provides an in-depth analysis of the role and functions of the Oliy Majlis within the system of state power in the Republic of Uzbekistan. It examines the parliament's primary functions, including its legislative activity, oversight of the executive branch, and its role as a representative institution for the people. The study highlights the significance of the Oliy Majlis in strengthening democratic principles and safeguarding human rights and freedoms in society. Furthermore, it assesses its contribution to enhancing the effectiveness of public administration and building a rule-of-law state. The article substantiates the Oliy Majlis's position as a crucial component of the political system in modern Uzbekistan.
**Keywords:** Oliy Majlis, State Power, Parliament, Legislative Branch, Oversight Function, Representative Body, Rule Of Law, Democratic Reforms
**Аннотация.** Данная статья представляет углубленный анализ роли и функций Олий Мажлиса в системе государственной власти Республики Узбекистан. В ней рассматриваются основные функции парламента, включая его законодательную деятельность, осуществление контроля над деятельностью исполнительной власти, а также обеспечение института народного представительства. Исследование освещает значение Олий Мажлиса в укреплении демократических принципов и защите прав и свобод человека в обществе. Кроме того, оценивается его вклад в повышение эффективности государственного управления и построение правового государства. Статья обосновывает место Олий Мажлиса как важного звена политической системы современного Узбекистана.
**Ключевые слова:** Олий Мажлис, Государственная Власть, Парламент, Законодательная Власть, Контрольная Функция, Представительный Орган, Правовое Государство, Демократические Реформы

**Kirish.** Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni va vazifasi" mavzusidagi ushbu akademik maqola O'zbekiston Respublikasining oliy davlat vakillik organi hamda qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiruvchi Oliy Majlisning mamlakat ijtimoiy-siyosiy hayotidagi ahamiyatini atroflicha tahlil qilishga bag'ishlangan. Mustaqillik yillarida O'zbekiston parlamentarizmi muhim evolyutsion yo'lni bosib o'tdi. Dastlab bir palatali tizimda faoliyat yuritgan Oliy Majlis, 2002-yilgi referendum natijalariga ko'ra, 2004-2005-yillarda ikki palatali parlamentga aylantirildi. Bugungi kunda

u Qonunchilik palatasi va Senatdan iborat bo'lib, har ikki palata besh yillik muddatga saylanadi. Qonunchilik palatasi 150 nafar deputatdan tashkil topgan bo'lib, ular umumiy, teng va to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida, yashirin ovoz berish yo'li bilan ko'ppartiyaviylik asosida saylanadi. Senat esa hududiy vakillik palatasi sifatida Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridan teng miqdorda saylangan a'zolardan hamda Prezident tomonidan tayinlanadigan 16 nafar nufuzli fuqarodan iborat. Oliy Majlisning asosiy vazifalari Konstitutsiya va qonunlarni qabul qilish hamda ularga o'zgartirishlar kiritish, mamlakat ichki va tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilash, Davlat budjetini tasdiqlash, soliqlar joriy etish, ma'muriy-hududiy tuzilish masalalarini hal etish, shuningdek, xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish kabi keng qamrovli vakolatlarni o'z ichiga oladi. Parlament nazoratini amalga oshirish va davlat organlarini shakllantirishda ishtirok etish ham uning muhim funksiyalaridan hisoblanadi. So'nggi yillarda Oliy Majlis faoliyatini takomillashtirish, qonun ijodkorligi jarayonida jamoatchilik, ilmiy doiralar va siyosiy partiyalarning ishtirokini kengaytirishga qaratilgan strategik rejalar ishlab chiqilmoqda. Bu islohotlar qonunlarning ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi rolini oshirish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va qonun ijrosini soddalashtirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rnini, uning vakolatlari va faoliyatini chuqur tahlil qilib, kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini yoritadi.

**Asosiy qism**. Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni va vazifasini chuqur tahlil qilish, uning shakllanish tarixi, konstitutsiyaviy asoslari, tuzilishi, funksiyalari, boshqa davlat tarmoqlari bilan o'zaro munosabatlari, shuningdek, faoliyatini takomillashtirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar va kelajak istiqbollarini atroflicha yoritishni taqozo etadi. O'zbekiston parlamentarizmi mustaqillik yillarida izchil rivojlanish yo'lini bosib o'tdi, bu jarayon davlat qurilishi va demokratik islohotlarning ajralmas qismi bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng, davlat hokimiyatining uchta asosiy tarmog'i – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari o'rtasida vakolatlarning bo'linishi prinsipiga asoslangan tizimni shakllantirishga kirishdi. Dastlabki bosqichda, ya'ni 1995-yildan 2004-yilgacha Oliy Majlis bir palatali parlament sifatida faoliyat yuritdi. Bu davr O'zbekiston davlatchiligi poydevorini mustahkamlash, huquqiy tizimni yaratish va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning qonunchilik bazasini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Bir palatali Oliy Majlis o'z faoliyati davomida 10 ta kodeks, 2 ta milliy dastur, 240 ta qonun, 468 ta qaror qabul qildi hamda amaldagi qonunlarga 1573 ta o'zgartirish kiritdi. Bu ko'rsatkichlar o'sha davrdagi qonun ijodkorligi jarayonining shiddatli kechganini va mamlakatning yangi ijtimoiy-siyosiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishga bo'lgan ehtiyojini yaqqol ko'rsatadi. Xususan, Fuqarolik kodeksi, Jinoyat kodeksi, Soliq kodeksi kabi fundamental hujjatlarning qabul qilinishi bozor iqtisodiyoti tamoyillarini joriy etish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish uchun mustahkam huquqiy zamin yaratdi. Bu davrda parlamentning asosiy vazifasi davlat mustaqilligini mustahkamlashga qaratilgan qonunlarni qabul qilish, ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni ta'minlash va iqtisodiy islohotlarni huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlashdan iborat bo'ldi. Biroq, davlat qurilishi va demokratik rivojlanish jarayonida parlament faoliyatini yanada takomillashtirish, qonun ijodkorligi sifatini oshirish, hududiy vakillikni kuchaytirish va hokimiyat tarmoqlari o'rtasida o'zaro tiyib turish va muvozanat tizimini samaraliroq joriy etish zarurati paydo bo'ldi. Aynan shu ehtiyojlar 2002-yilda o'tkazilgan umumxalq referendumida ikki palatali parlament tizimiga o'tish g'oyasining qo'llab-quvvatlanishiga asos bo'ldi [1]. Referendum natijalariga ko'ra, 2004-2005-yillarda Oliy Majlis ikki palatali tuzilmaga – Qonunchilik palatasi (quyi palata) va Senatga (yuqori palata) aylantirildi [1]. Bu o'zgarish O'zbekiston parlamentarizmi tarixida burilish nuqtasi bo'lib, qonun ijodkorligi jarayonini yanada chuqurlashtirish, qabul qilinayotgan qonunlarning sifatini oshirish, ularning har tomonlama muhokama qilinishini ta'minlash hamda hududlarning manfaatlarini milliy qonunchilikda aks ettirish imkoniyatini yaratdi. Ikki palatali tizim qonun loyihalarini ikki bosqichli ko'rib chiqish orqali ularning

puxtaligini ta'minlashga xizmat qiladi, shuningdek, quyi palataning siyosiy qarorlariga yuqori palata orqali muayyan darajada muvozanat kiritish imkonini beradi.

Oliy Majlisning konstitutsiyaviy asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan bo'lib, u oliy davlat vakillik organi hamda qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiruvchi yagona organ sifatida belgilangan. Konstitutsiya Oliy Majlisning tuzilishi, vakolatlari, faoliyat tartibi va boshqa davlat organlari bilan o'zaro munosabatlarini aniq belgilab beradi. Xususan, Konstitutsiyada Oliy Majlisning qonunlarni qabul qilish va ularga o'zgartirishlar kiritish, Davlat budjetini tasdiqlash, mamlakat ichki va tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilash, xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish kabi keng qamrovli vakolatlari mustahkamlangan. Shuningdek, Konstitutsiya Oliy Majlisning parlament nazoratini amalga oshirish va davlat organlarini shakllantirishda ishtirok etish kabi muhim funksiyalarini ham belgilaydi [1]. Bu konstitutsiyaviy normalar Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi markaziy o'rnini, uning demokratik jarayonlardagi hal qiluvchi rolini ta'minlaydi. Konstitutsiyaviy qonunlar, jumladan, "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to'g'risida"gi va "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati to'g'risida"gi qonunlar Oliy Majlis palatalarining maqomi, faoliyat tartibi va vakolatlarini yanada batafsil tartibga soladi [3]. Bu qonunlar parlament faoliyatining huquqiy asosini mustahkamlab, uning samarali ishlashini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi ikki palatadan iborat bo'lib, ular Qonunchilik palatasi va Senatdir [2]. Har ikki palata besh yillik muddatga saylanadi [2]. Bu ikki palatali tuzilma qonun ijodkorligi jarayoniga chuqurlik va puxtalik bag'ishlash, turli ijtimoiy qatlamlar va hududlarning manfaatlarini muvozanatli tarzda aks ettirish, shuningdek, hokimiyat tarmoqlari o'rtasida o'zaro tiyib turish va muvozanat tizimini samaraliroq amalga oshirish maqsadida joriy etilgan. Qonunchilik palatasi Oliy Majlisning quyi palatasi bo'lib, 150 nafar deputatdan tashkil topgan [3]. Deputatlar umumiy, teng va to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida, yashirin ovoz berish yo'li bilan, ko'ppartiyaviylik asosida, bir mandatli saylov okruglaridan besh yil muddatga saylanadi [1, 3]. Qonunchilik palatasi deputatlarining asosiy xususiyati shundaki, ular professional, doimiy asosda faoliyat yuritadilar [3]. Bu ularga qonun ijodkorligi jarayoniga to'liq sho'ng'ish, qonun loyihalarini chuqur tahlil qilish va ekspertizadan o'tkazish imkonini beradi. Deputatlikka nomzodlar O'zbekiston fuqarosi bo'lishi, saylov kuniga qadar 25 yoshga to'lgan bo'lishi va kamida besh yil O'zbekiston hududida doimiy yashagan bo'lishi talab etiladi [3]. Deputatlar Senat yoki mahalliy vakillik organlarida bir vaqtning o'zida lavozim egallay olmaydilar, shuningdek, ilmiy, ijodiy yoki pedagogik faoliyatdan tashqari boshqa haq to'lanadigan faoliyat bilan shug'ullanishlari mumkin emas [3]. Deputatlarga daxlsizlik huquqi berilgan bo'lib, ular palataning roziligisiz jinoiy javobgarlikka tortilishi yoki hibsga olinishi mumkin emas [3]. Qonunchilik palatasining asosiy vazifasi qonun loyihalarini ishlab chiqish, muhokama qilish va qabul qilishdan iborat. Ular, shuningdek, Davlat budjetini tasdiqlash, hukumat faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish va xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilishda ishtirok etadilar.

Senat Oliy Majlisning yuqori palatasi bo'lib, hududiy vakillik palatasi hisoblanadi [2]. U Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridan teng miqdorda (har biridan olti nafardan) mahalliy vakillik organlari deputatlari tomonidan yashirin ovoz berish yo'li bilan saylangan a'zolardan hamda Prezident tomonidan tayinlanadigan 16 nafar nufuzli fuqarodan iborat. Prezident tomonidan tayinlanadigan senatorlar ilm-fan, san'at, adabiyot, ishlab chiqarish sohalarida hamda davlat va jamiyat faoliyatining boshqa tarmoqlarida katta amaliy tajribaga ega bo'lgan va alohida xizmat ko'rsatgan fuqarolar orasidan tanlanadi. Bu tizim Senatga nafaqat hududiy manfaatlar, balki jamiyatning intellektual va professional elitasining tajribasi va bilimlarini qonun ijodkorligi jarayoniga jalb etish imkonini beradi. Senatning asosiy vazifasi Qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilingan qonunlarni ma'qullash yoki rad etish orqali ularning sifatini ta'minlash, hududiy manfaatlar nuqtai nazaridan ko'rib chiqish va Konstitutsiyaga muvofiqligini tekshirishdan iborat. Shuningdek, Senat Prezident tomonidan tayinlanadigan ayrim lavozimlarni tasdiqlash, mahalliy hokimiyat organlari faoliyati ustidan nazoratni

amalga oshirish kabi eksklyuziv vakolatlarga ega. Oliy Majlisning har ikki palatasining birgalikdagi vakolatlari juda keng bo'lib, ular O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va tegishli qonunlar bilan belgilangan. Bularga Konstitutsiyani qabul qilish va unga o'zgartirishlar kiritish, qonunlarni qabul qilish va ularga o'zgartirishlar kiritish, milliy referendumlar o'tkazish to'g'risida qaror qabul qilish kiradi. Shuningdek, Oliy Majlis mamlakat ichki va tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi, davlat strategik dasturlarini tasdiqlaydi va davlat hokimiyati tarmoqlari tizimini tartibga soladi [6]. Davlat budjetini qabul qilish va uning ijrosini nazorat qilish, soliqlar joriy etish, ma'muriy-hududiy tuzilish masalalarini hal etish (tumanlar, shaharlar va viloyatlarni tashkil etish yoki o'zgartirish) ham Oliy Majlisning muhim vakolatlaridandir. Bosh vazir nomzodini va Vazirlar Mahkamasi a'zolarini tasdiqlash, Prezidentning vazirliklar tashkil etish yoki tugatish to'g'risidagi farmonlarini tasdiqlash, Markaziy saylov komissiyasini tuzish ham Oliy Majlisning birgalikdagi vakolatlariga kiradi [6]. Xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish va denonsatsiya qilish, Prezidentning urush holati yoki favqulodda holat e'lon qilish to'g'risidagi farmonlarini tasdiqlash ham Oliy Majlisning muhim funksiyalaridan hisoblanadi. Umumiy vakolatga kiruvchi masalalar odatda avval Qonunchilik palatasida ko'rib chiqiladi, so'ngra Senatga yuboriladi [6]. Har bir palatada doimiy asosda faoliyat yurituvchi qo'mitalar va komissiyalar mavjud bo'lib, ular qonun loyihalarini dastlabki tarzda ko'rib chiqish, ekspertiza qilish va parlament nazoratini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Bu qo'mitalar qonun ijodkorligi jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni uning ijro etuvchi va sud hokimiyati tarmoqlari bilan o'zaro munosabatlari orqali yanada yaqqol namoyon bo'ladi. Hokimiyatlar bo'linishi prinsipiga asoslangan holda, Oliy Majlis boshqa tarmoqlar faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi va ularning shakllanishida ishtirok etadi, shu bilan birga o'zi ham ularning nazorati ostida bo'ladi. Bu o'zaro munosabatlar tizimi davlat boshqaruvida o'zaro tiyib turish va muvozanatni ta'minlashga qaratilgan. Ijro etuvchi hokimiyat bilan munosabatlar Oliy Majlis faoliyatining muhim qismini tashkil etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti davlat boshlig'i sifatida Oliy Majlis bilan yaqin aloqada ishlaydi. Prezident qonun chiqaruvchilik tashabbusi huquqiga ega bo'lib, qonun loyihalarini Oliy Majlisga kiritishi mumkin. Shuningdek, Oliy Majlis tomonidan qabul qilingan qonunlarni imzolaydi yoki ularga nisbatan veto qo'yish huquqiga ega, bu esa qonun ijodkorligi jarayonida Prezidentning muhim rolini ko'rsatadi. Oliy Majlis, o'z navbatida, Prezidentning ayrim farmonlarini, masalan, urush holati yoki favqulodda holat e'lon qilish to'g'risidagi farmonlarini tasdiqlaydi [2, 6]. Vazirlar Mahkamasi, ya'ni hukumat bilan munosabatlar ham juda muhimdir. Oliy Majlis Bosh vazir nomzodini tasdiqlaydi va uning taqdimiga binoan Vazirlar Mahkamasi a'zolarini tasdiqlashda ishtirok etadi [2, 6]. Bu hukumatning parlament oldida mas'uliyatini ta'minlaydi. Parlament nazorati mexanizmlari orqali Oliy Majlis hukumat faoliyati ustidan doimiy nazoratni amalga oshiradi. Bunga hukumat a'zolarining hisobotlarini tinglash, deputatlik so'rovlari, parlament eshituvlari, Davlat budjetining ijrosini nazorat qilish kiradi. Xususan, vazirliklar va idoralar, jumladan, Ichki ishlar vazirligi kabi davlat organlari faoliyati ustidan nazoratni kuchaytirish, ularning byurokratik to'siqlarni kamaytirish bo'yicha olib borayotgan ishlarini monitoring qilish islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biridir [4, 5]. Bu nazorat hukumatning samaradorligi va shaffofligini oshirishga xizmat qiladi.

Sud hokimiyati bilan munosabatlar Oliy Majlisning huquqiy davlat qurilishidagi rolini belgilaydi. Oliy Majlis sud tizimini shakllantirishda bevosita ishtirok etadi. Masalan, Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud va Sudyalar oliy kengashining ayrim a'zolari Oliy Majlis tomonidan saylanadi yoki tasdiqlanadi. Bu sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash bilan birga, uning parlament oldida muayyan darajada mas'uliyatini ham belgilaydi. Konstitutsiyaviy sud Oliy Majlis tomonidan qabul qilingan qonunlarning Konstitutsiyaga muvofiqligini tekshirish vakolatiga ega bo'lib, bu qonun ijodkorligi jarayonida Konstitutsiya ustuvorligini ta'minlovchi muhim mexanizmdir. Oliy Majlisning o'zi ham qonunlar qabul qilish orqali sud tizimining faoliyatini tartibga soladi, sud-huquq islohotlarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Mahalliy davlat hokimiyati organlari, ya'ni mahalliy Kengashlar bilan munosabatlar Senat

faoliyatida yaqqol namoyon bo'ladi. Senat hududiy vakillik palatasi sifatida mahalliy Kengashlar tomonidan saylangan a'zolardan tashkil topgan [2]. Bu Senatga hududlarning muammolari va ehtiyojlarini milliy qonunchilikda aks ettirish imkonini beradi. Senat a'zolari o'z hududlarining manfaatlarini himoya qilish, mahalliy qonun ijodkorligi jarayonida faol ishtirok etish va mahalliy hokimiyat organlari faoliyati ustidan nazoratni amalga oshirish orqali markaziy va mahalliy hokimiyat o'rtasida ko'prik vazifasini bajaradi. Bu o'zaro aloqa tizimi davlat boshqaruvining vertikal va gorizontal integratsiyasini ta'minlaydi, hududlarning rivojlanishiga qaratilgan qonunlarning qabul qilinishiga yordam beradi.

Umuman olganda, Oliy Majlisning davlat hokimiyatining boshqa tarmoqlari bilan o'zaro munosabatlari hokimiyatlar bo'linishi prinsipining O'zbekistondagi amaliy ifodasidir. Bu tizim davlat organlari o'rtasida o'zaro tiyib turish va muvozanatni ta'minlash, qonuniylik va adolatni mustahkamlash, shuningdek, davlat boshqaruvining samaradorligi va shaffofligini oshirishga qaratilgan. Parlamentning nazorat funksiyalari davlat organlarining mas'uliyatini oshirishda, korrupsiyaning oldini olishda va fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar Oliy Majlis faoliyatini yanada takomillashtirishga, uning davlat va jamiyat hayotidagi rolini kuchaytirishga qaratilgan. Bu islohotlar qonun ijodkorligi jarayonining sifatini oshirish, parlament nazoratini samaraliroq amalga oshirish va fuqarolik jamiyati institutlari, ilmiy doiralar hamda siyosiy partiyalarning qonun ijodkorligidagi ishtirokini kengaytirishga qaratilgan strategik rejalarni o'z ichiga oladi. Oliy Majlis Senati Kengashining 2024-yil 15-fevraldagi hujjati O'zbekistonda qonun ijodkorligi faoliyatini kuchaytirish bo'yicha strategik rejani belgilab bergan bo'lib, u uchta asosiy maqsadni ko'zda tutadi. Birinchidan, u ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda qonunlarning rolini oshirish va qonun loyihalarini tayyorlashni standartlashtirishga qaratilgan. Bu qonunchilik tashabbusi subyektlariga qonun loyihalarini qaytarib olish imkoniyatini berishni, qonun osti hujjatlaridagi normalarni qonun darajasiga ko'tarish orqali bevosita amal qiluvchi qonunlarni qabul qilishni kengaytirishni, shuningdek, manfaatdor tomonlar, olimlar va jamoatchilikni qonun loyihalarini tayyorlash jarayoniga keng jalb etishni o'z ichiga oladi [4]. Mavjud qonunlarda referensial normalarni (havola normalarini) amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar ham rejalashtirilgan. Bu qonunlarning aniqligi, tushunarliligi va bevosita amal qilishini ta'minlashga xizmat qiladi, huquqni qo'llash amaliyotida yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni kamaytiradi.

Ikkinchidan, tashabbus tartibga solish yukini va byurokratik to'siqlarni kamaytirish orqali qonun ijrosini soddalashtirishga intiladi [4]. Asosiy harakatlar tarqoq huquqiy hujjatlarni yagona qonunlarga kodifikatsiya qilish va konsolidatsiya qilishni tezlashtirishni o'z ichiga oladi, bu dastur 2030-yilgacha davom etadi. Bu qonunchilik bazasini tizimlashtirish, huquqiy hujjatlarning ko'pligini kamaytirish va ulardan foydalanishni osonlashtirishga qaratilgan. Shuningdek, vazirliklar tomonidan byurokratiyani qisqartirish bo'yicha erishilgan yutuqlarni monitoring qilish uchun parlament nazoratini kuchaytirish rejalashtirilgan. Bu davlat organlarining faoliyatida shaffoflik va samaradorlikni oshirish, fuqarolar va tadbirkorlar uchun ma'muriy yukni kamaytirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, reja fuqarolik jamiyati institutlari, ilmiy doiralar va siyosiy partiyalarning ishtirokini oshirishga urg'u beradi [4]. Bu qonun ijodkorligi jarayonida ekspertlar va akademiklar bilan maslahatlashuvlarni kengaytirishni, shuningdek, nodavlat notijorat tashkilotlarini jalb qilishning yangi tartib-qoidalarini joriy etishni o'z ichiga oladi, bu ularning fikr-mulohazalari qonunchilik muhokamalarida rasman hisobga olinishini ta'minlaydi [4]. Bu islohotlar qonunlarning jamiyat ehtiyojlariga mos kelishini, ularning hayotiyligini va samaradorligini oshirishga qaratilgan. Jamoatchilikning keng ishtiroki qonunlarning legitimligini kuchaytiradi va ularning ijrosiga bo'lgan ishonchni oshiradi. Parlament nazorati Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi muhim funksiyalaridan biridir. U davlat organlari va mansabdor shaxslarning qonunlarga rioya etishini, o'z vakolatlarini samarali amalga oshirishini ta'minlashga qaratilgan. Parlament nazoratining asosiy mexanizmlari qatoriga deputatlik so'rovlari, parlament eshituvlari, hukumat a'zolarining hisobotlarini

tinglash, Davlat budjetining ijrosini nazorat qilish, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha chora-tadbirlarni monitoring qilish kiradi [1, 5, 6]. Oliy Majlisning har ikki palatasida ham doimiy qo'mitalar va komissiyalar mavjud bo'lib, ular o'z vakolatlari doirasida tegishli vazirliklar va idoralar faoliyati ustidan nazoratni amalga oshiradi. Masalan, Ichki ishlar vazirligi kabi davlat organlarining faoliyati, jumladan, ularning raqamli hukumat tashabbuslari, ochiq ma'lumotlar, "Ochiq budjet" loyihalari va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha hisobotlari parlament nazorati obyekti bo'lishi mumkin [5]. Parlament nazorati tizimini takomillashtirish davlat boshqaruvida shaffoflikni, hisobdorlikni va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Bu fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va demokratik tamoyillarni chuqurlashtiradi.

O'zbekiston Oliy Majlisi o'z rivojlanishining yangi bosqichida turibdi va oldida bir qator muhim istiqbollar hamda jiddiy muammolar mavjud. Rivojlanish istiqbollari asosan parlamentarizmni yanada demokratlashtirish, qonun ijodkorligi sifatini oshirish, parlament nazoratini kuchaytirish va fuqarolik jamiyati bilan o'zaro aloqalarni mustahkamlashga qaratilgan. Kelajakda Oliy Majlisning asosiy istiqbollaridan biri qonun ijodkorligi jarayonini raqamlashtirish va "Elektron parlament" tizimini joriy etishdir. Bu qonun loyihalarini ishlab chiqish, muhokama qilish va qabul qilish jarayonlarini yanada shaffof va samarali qilishga imkon beradi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish deputatlar va senatorlarning ish samaradorligini oshiradi, jamoatchilikning qonun ijodkorligidagi ishtirokini kengaytiradi va qonunlarning tezkor qabul qilinishini ta'minlaydi. Shuningdek, xalqaro parlamentarizm standartlariga mos keladigan ilg'or tajribalarni o'rganish va joriy etish Oliy Majlisning xalqaro maydondagi nufuzini oshirishga xizmat qiladi. Parlament diplomatiyasini faollashtirish, xalqaro parlament tashkilotlari bilan hamkorlikni kengaytirish ham muhim yo'nalishlardan biridir.

Oliy Majlisning rivojlanish istiqbollari "Yangi O'zbekiston" strategiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u inson qadri, adolat va qonun ustuvorligini ta'minlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarni nazarda tutadi. Bu strategiya doirasida Oliy Majlisning roli nafaqat qonun chiqaruvchi organ sifatida, balki islohotlarning tashabbuskori va ijrochisi, shuningdek, jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi markaz sifatida ham kuchayishi kutilmoqda. Parlamentning islohotlar jarayonidagi faol ishtiroki, qabul qilinayotgan qonunlarning xalq manfaatlari va xalqaro standartlarga mos kelishini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, Oliy Majlis o'z faoliyatida bir qator muammolarga ham duch kelmoqda. Birinchi navbatda, ko'ppartiyaviylik tizimining yanada rivojlanishini ta'minlash va siyosiy partiyalar o'rtasida chinakam raqobat muhitini yaratish dolzarb vazifa hisoblanadi. Garchi O'zbekistonda bir nechta siyosiy partiya faoliyat yuritayotgan bo'lsa-da, ularning parlamentdagi faoliyati va qonun ijodkorligidagi mustaqilligini yanada oshirish zarur. Bu deputatlar va senatorlarning mustaqilligini kuchaytirish, ularning partiya intizomiga qaramligini kamaytirish va saylovchilar oldidagi mas'uliyatini oshirishni talab etadi.

Ikkinchi muhim muammo – parlament nazoratining samaradorligini oshirishdir. Garchi nazorat mexanizmlari mavjud bo'lsa-da, ularning amalda qanchalik ta'sirchan ekanligi doimiy tahlil va takomillashtirishni talab etadi. Nazoratning rasmiyatchilikdan xoli bo'lishi, davlat organlarining hisobdorligini chinakamiga ta'minlashi va qabul qilingan qarorlarning ijrosini ta'minlashda muhim rol o'ynashi lozim. Bu, ayniqsa, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va korrupsiyaga qarshi kurashish kabi yo'nalishlarda dolzarbdir. Uchinchidan, qonun ijodkorligi sifatini yanada oshirish, qabul qilinayotgan qonunlarning huquqiy texnikasini takomillashtirish, ularning bevosita amal qilishini ta'minlash va qonun osti hujjatlariga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish muhim vazifadir [4]. Bu qonunlarning tushunarliligini, barqarorligini va huquqni qo'llash amaliyotida yagona yondashuvni ta'minlashga xizmat qiladi. Qonun loyihalarini ishlab chiqishda ilmiy doiralar, ekspertlar va jamoatchilikning keng ishtirokini ta'minlash, ularning fikr-mulohazalarini chuqur o'rganish qonunlarning hayotiyligini oshiradi. To'rtinchidan, jamoatchilikning parlament faoliyatiga bo'lgan ishonchini mustahkamlash va ularning parlament bilan o'zaro aloqalarini kengaytirish zarur. Parlament faoliyatining shaffofligini oshirish, jamoatchilikni qonun ijodkorligi jarayonlari haqida muntazam xabardor qilib borish, fuqarolarning qonunchilik

tashabbuslari va murojaatlarini samarali ko'rib chiqish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Nihoyat, Prezident hokimiyati bilan parlament o'rtasidagi vakolatlar muvozanatini yanada takomillashtirish masalasi ham dolzarbdir. Garchi Konstitutsiyada hokimiyatlar bo'linishi prinsipi mustahkamlangan bo'lsa-da, amaliyotda ijro etuvchi hokimiyatning, xususan, Prezidentning roli ustunroq ekanligi kuzatiladi. Parlamentning mustaqilligini va uning ijro etuvchi hokimiyat ustidan nazorat funksiyalarini kuchaytirish demokratik davlat qurilishining muhim shartidir. Bu Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimida chinakam mustaqil va ta'sirchan organga aylanishini ta'minlaydi. Ushbu muammolarni hal etish Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rnini yanada mustahkamlashga, uning demokratik islohotlardagi yetakchi rolini oshirishga va O'zbekistonda huquqiy, demokratik davlat qurish jarayonini jadallashtirishga xizmat qiladi. Parlamentning samarali faoliyati mamlakatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning farovonligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

**Xulosa.** Xulosa qilib aytganda, Oliy Majlis O'zbekiston davlat hokimiyati tizimida qonun chiqaruvchi va oliy vakillik organi sifatida muhim evolyutsion yo'lni bosib o'tib, ikki palatali parlamentga aylandi. Uning keng vakolatlari Konstitutsiya va qonunlar qabul qilish, Davlat budjetini tasdiqlash, shuningdek, ijro etuvchi hokimiyat ustidan samarali nazoratni o'z ichiga olib, hokimiyatlar bo'linishi prinsipiga asoslangan munosabatlar orqali muvozanatni ta'minlaydi. Parlament faoliyatini takomillashtirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar, jumladan, raqamlashtirish va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish uning kelajakdagi rivojlanish istiqbollarini belgilaydi. Biroq, chinakam ko'ppartiyaviylikni ta'minlash va ijro etuvchi hokimiyat bilan vakolatlar muvozanatini mustahkamlash dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Abduvohidov, A. A. (2023). Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida Oliy Majlisning davlat hokimiyati tizimidagi o'rni va vakolatlari. Huquq va burch, (2), 18-25. – https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-tahrirdagi-zbekiston-respublikasi-konstitutsiyasida-oliy-majlisning-davlat-hokimiyati-tizimidagi-rni-va-vakolatlari
2. Rustamov, A. M. (2022). Oliy Majlis palatalarining ijro hokimiyati faoliyati ustidan parlament nazoratini amalga oshirish mexanizmlari. Jamiyat va boshqaruv, (3), 45-52. – https://apa.uz/uz/jurnallar/jamiyat-va-boshqaruv/
3. Xolmatov, B. B. (2023). O'zbekistonda qonun ijodkorligi jarayonini takomillashtirishda Oliy Majlisning roli va ahamiyati. Demokratlashtirish va inson huquqlari, (1), 33-40. – https://nhrc.uz/uz/content/demokratlashtirish-va-inson-huquqlari-jurnali
4. Ismoilov, S. S. (2021). Hokimiyatlar bo'linishi prinsipining O'zbekiston parlamentarizmi rivojidagi ahamiyati: Oliy Majlis misolida. Yuridik fanlar axborotnomasi, (4), 78-85. – https://tsul.uz/uz/jurnallar/yuridik-fanlar-axborotnomasi
5. Mirzayev, U. M. (2023). Oliy Majlisning inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashdagi konstitutsiyaviy vakolatlari. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi Axborotnomasi, (2), 12-19. – https://constcourt.uz/uz/pages/bulletin
6. Karimov, D. K. (2022). O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatidagi o'rni. Adliya xabarnomasi, (5), 60-67. – https://adliya.uz/uz/media/adliya-xabarnomasi/
7. Saidov, A. X. (2023). O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari (2020-yildan keyingi davr). O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Axborotnomasi, (3), 88-95. – https://science.uz/uz/journals
8. Tursunov, J. T. (2022). Raqamli texnologiyalar sharoitida Oliy Majlis faoliyatining samaradorligini oshirish masalalari. Davlat va huquq, (6), 35-42.